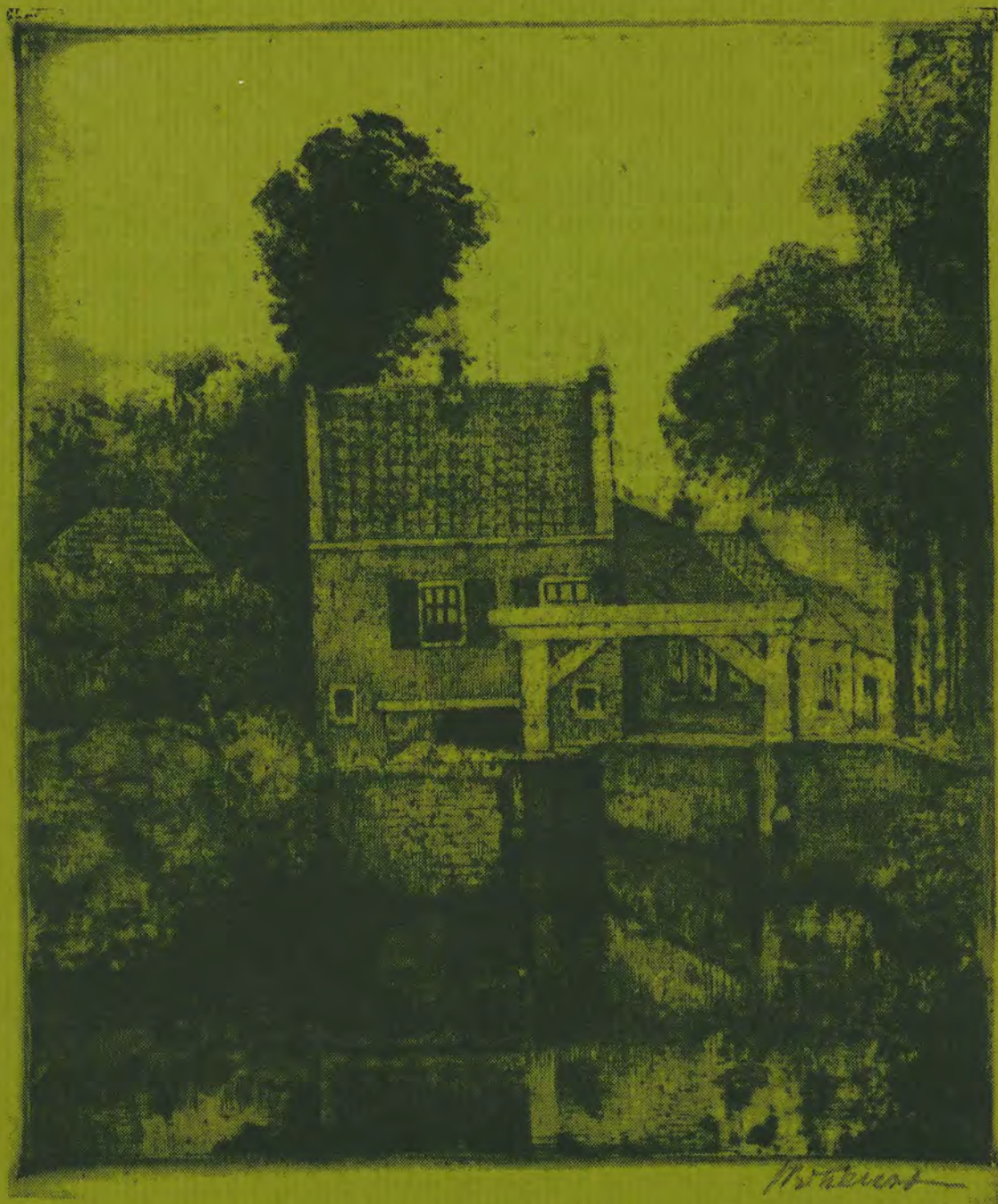

Historische Krings Maarssen

Cottage, sfeervol geloofd grenen.
Cottage van Creafort. Een zorgvuldig geselecteerde kollektie geloofd grenen meubelen, ontstaan uit een combinatie van traditionele vormgeving en ambachtelijk vakmanschap. Meubelen, grotendeels vervaardigd uit massief grenenhout. De afwerking in een specifieke loogkleur doet denken aan de warme tinten van het aloude antiek geloofd grenen.

de Graaff

MEUBELN - DIEPENDAALSEDIJK 12-14 MAARSSSEN TEL. 03465-67813

RADIO

radio- en tv - speciaalzaak

B. Huis in 't Veld - Diependaalsedijk 1
Maarssen - Telefoon: 03465 - 62081

SLAGERIJ

Dorresteyn

Voor fijnproevers

Sinds 1882

Nassastraat 4 - Tel. 61219

HISTORISCHE KRING MAARSSSEN

Opgericht 11 september 1972, opgenomen in het verenigingenregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en omstreken onder nummer V. 476918.

Bestuur: J.H. Sagel, voorzitter, Mevr. I.G.M. van Veggel-Teijink, secretaris, Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel.: 03465-67028, Mevr. G.M. Willekes-van Putten, penningmeester, giro 2907376, H. Blaauw, Mevr. A.H. Hogenhout-Hofman, B. de Ruiter, Mevr. S.W. Talen-Stooker, N. van Tricht en A. de Zwart.

Lid van verdienste: Mevr. J.G. Zwijs-Brink (20-02-84)

Redactie: Mevr. A.H. Hogenhout-Hofman, Drs. W. Smits en J.H. Witte.

Redactieadres: Emmaweg 17, 3603 AK Maarssen, tel.: 03465-71575.

Ledenadministratie: H. Blaauw, Bloemstede 193, 3607 TB Maarssen, tel.: 03465-62425.

Verkoop losse nummers: B. de Ruiter, Nic. Maesstraat 6, 3601 DR Maarssen, tel.: 03465-63599.

15e Jaargang no. 2, september 1988

Verschijnt 4 x per jaar

KRINGNIEUWS

1. Ledenavond 11 oktober 1988

Op dinsdagavond 11 oktober a.s. zal de eerste lezing van het seizoen 1988/89 gehouden worden. Wij hopen u dan allemaal weer te zien, want dit zal een zeer interessante avond worden. Het bestuur heeft namelijk de heer J.M. van Alphen uitgenodigd, een man die zich al jaren bezighoudt met het bestuderen van, maar ook het vertellen over, Midden-Nederland in de Tweede Wereldoorlog.

De heer Van Alphen zal zijn lezing beginnen met een algemene inleiding, waarbij de meidagen van 1940 centraal zullen staan, zodat iedereen zijn geheugen weer wat kan opfrissen en een overzicht van het geheel krijgt. Daarna zal hij dieper ingaan op de gevolgen van de oorlog voor Maarssen en haar wijde omgeving. Aandacht zal besteed worden aan de infrastructuur, waarbij te denken valt aan bijvoorbeeld het belang van de Vecht en de Vechtbruggen ten tijde van de oorlog, de vaart over het Amsterdam- Rijnkanaal, de spoorweg Utrecht-Amsterdam, etc.. Ook militaire aspecten, zoals operaties van zowel het Duitse leger als het verzet komen aan bod en natuurlijk zullen ook de gevolgen op sociaal gebied voor de bevolking niet onbesproken blijven.

Vervolgens zal er veel tijd gereserveerd worden voor het stellen en beantwoorden van vragen, zodat iedereen die over een bepaald onderwerp iets meer wil weten volop de gelegenheid zal krijgen zijn vragen te stellen.

Deze avond zal gehouden worden in de prachtige conversatiezaal van het bejaardencentrum Merenhoef, Merenhoef 1 te Maarssen. Aanvang: 20.00 uur.

2. Ledenavond 15 november 1988

Onze ledenavond op dinsdag 15 november a.s. zal geheel aan Tienhoven gewijd zijn.

Op deze avond zullen twee sprekers, twee inwonsters van Tienhoven, u iets vertellen en laten zien over de historie en de flora en fauna van dit dorp en haar omgeving.

Voor de pauze zal ons bestuurslid, mevr. A.H. Hogenhout-Hofman, het historische gedeelte voor haar rekening nemen. Aan de hand van dia's van prachtige oude prentbriefkaarten, daterend uit de periode 1900-1940, en dia's van de afgelopen jaren zal zij u laten zien wat er verdwenen is uit het Tienhovense dorpsgezicht en wat ervoor in de plaats is gekomen.

Na de pauze zal mevr. Henny v.d. Wilt het van haar overnemen. Zij zal u het een en ander vertellen, en vooral ook laten zien, van het dieren- en plantenleven in en rondom de trekgraten van Tienhoven en omgeving. Dit prachtige natuurgebied is ontstaan als gevolg

van de turfwinning in de 17e en 18e eeuw. Mensenhanden zorgden voor dit afwisselende landschap van trekgraten en legakkers. Vrij snel na het ontstaan van een trekgrat begonnen er vele moeras- en waterplanten te groeien en de 'verlanding' deed weer haar intrede. Ook de legakkers raakten begroeid, voornamelijk met elzen, berken en wilgen. Vele andere dieren gingen zich hier thuisvoelen, zodat het Tienhovense trekgraten gebied een prachtig stukje natuur is geworden, waar altijd wat te beleven valt, zoals mevr. Van der Wilt u zal laten zien.

Deze avond zal gehouden worden in de prachtige conversatiezaal van het bejaardencentrum Merenhoef, Merenhoef 1 te Maarssen. Aanvang: 20.00 uur.

3. Jaarmarkt

Op zaterdag 4 juni jl. presenteerde de Kring zich op de jaarmarkt in Maarssen. Hoewel het weer op die dag niet geweldig was, passeerden toch velen onze kraam op de Langegracht. Sommige passanten kochten wat van onze uitgaven, anderen beproefden hun kennis (of geluk) bij onze mini-quiz over de historie van Maarssen, of kwamen met vragen of opmerkingen. Bovendien konden wij zes nieuwe leden voor onze vereniging inschrijven, hetgeen de hele dag goed maakte. Aan het eind van de middag bevonden zich 79 ingevulde quiz-formulieren in de bus. Hiervan waren er zes, waarop de drie juiste antwoorden aangekruist waren. Op verzoek van enige deelnemers hierbij nogmaals de vragen met daarachter het juiste antwoord.

1. De getoonde stoeptegels zijn afkomstig van de nu geheel verdwenen buitenplaats? (Op Buuren aan de Straatweg).
  2. Machinaal werd er in Maarsseveen voor het laatst turf gebaggerd in? (1949)
  3. Fundamenten van het Slot Maarssen werden aangetroffen aan de? (Julianaweg)
- Na loting kwam de eerste prijs terecht bij: R. Schut, Zandweg 11, Maarssen.
De tweede prijzen gingen naar: S. Wolf, Saigondreef 55, Utrecht; J. Kottman, Emmaweg 8, Maarssen; en C. de Bruin, Nic. Maesstraat 22, Maarssen.
De derde prijzen tenslotte vonden hun weg naar: C. van Vredendaal, Straatweg 68B, Maarssen; Jonna Snoek, Emmaweg 5, Maarssen.

De winnaars worden van harte gefeliciteerd, zij hebben hun prijs inmiddels thuis bezorgd gekregen.

4. Open Monumentendag 1988

Nieuws over de Open Monumentendag, die dit jaar op zaterdag 17 september wordt gehouden, kunt u elders in dit nummer vinden.

5. Beheersplan Vechtenstein

Ten behoeve van het park Vechtenstein, waarin en rondom door de aanstaande bebouwing van het uitbreidingsplan Zandweg- Oostwaard veel gaat veranderen, is in opdracht van het Gemeentebestuur van Maarssen door het Adviesbureau Landschappartners Nieuwegein een groenbeheersplan opgesteld. Via Openbare Werken, Bureau Plantsoenen, kreeg het bestuur van de HKM het conceptplan ter inzage. Zo kon vastgesteld worden, dat in ieder geval gepoogd wordt de schade, die de aanleg van het omstreden fietspad met zich meebrengt, zoveel mogelijk te beperken. Verder werd met vreugde geconstateerd, dat aan enige cultuurhistorische waardevolle elementen, zoals het 18e eeuwse tuinhuis en de ijskelder, in positieve zin aandacht is besteed. Het ziet er dus naar uit, dat voor deze zaken, waarover enige tijd terug door de Bond Heemschut en de HKM bij het gemeentebestuur de noodklok werd geluid, betere tijden aan gaan breken.

6. Gemeentelijke Monumentencommissie

Dit najaar zal de gemeente Maarssen weer een Monumentencommissie instellen. Taak van deze commissie is onder andere het adviseren van het gemeentebestuur over het nieuwe monumentenbeleid in Maarssen en het opstellen van een gemeentelijke Monumentenlijst. Het college van B en W heeft de HKM verzocht een lid voor de commissie voor te dragen.

Het bestuur heeft besloten de voorzitter van de Kring de heer J.H. Sagel, af te vaardigen.

J.H. Sagel (voorzitter) en I. van Veggel-Teijink (secretaris)

Van de redactie:

1. Door omstandigheden is in het vorige periodiek de naam van de auteur van de briefwisseling van Belle van Zuylen weggelaten. Dit was mevrouw A.C. Cosijn-Gouda. De redactie biedt hiervoor zijn excuses aan.
  2. Kopij voor het december-nummer kunt U inleveren voor 14 oktober.
-

De tweede landelijke Open Monumentendag

Als op zaterdag 17 september a.s. in heel Nederland voor de tweede maal de Open Monumentendag gehouden wordt, doet ook de gemeente Maarssen weer volop mee.

Het Maarssense Comité Open Monumentendag, waarin de gemeente Maarssen en de Historische Kring samenwerken, heeft deze dag grondig voorbereid.

Net als vorig jaar zullen er in Maarssen routes uitgezet worden; één voor automobilisten en één voor voetgangers en fietsers, waaraan de zeven te bezoeken monumenten gelegen zijn.

Voor een deel zijn dit dezelfde gebouwen als verleden jaar maar er zijn ook vele andere bij.

Ook nu werden er weer beschrijvingen en tekeningen gemaakt van elk monument, die in de bekende witte map opgeborgen kunnen worden.

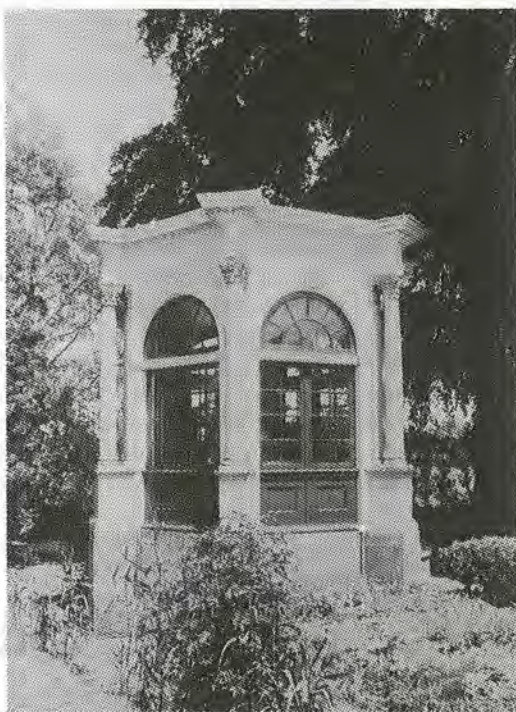
Deze specifiek Maarsense aanpak heeft in den lande veel succes geoogst en wordt hier en daar ook nagevolgd.

Veel nevenactiviteiten, zoals rondleidingen door de tuin van Vechtoever, concerten in Goudestein e.d. zullen deze dag een extra dimensie geven.

Het bestuur van de HKM verwacht weer bijzonder veel van de Open Monumentendag en wijst de leden met name op de monumenten die dit jaar voor het eerst meedoen zoals b.v. het fort Maarsseveen, de boerderij Vredegoed en de koepel en tuin van de buitenplaats Vechtoever.

Van de pentekeningen die de heer Pouw van de monumenten maakte worden door de Historische Kring een serie van 10 prentbriefkaarten uitgegeven.

Deze kaarten zullen per set, verpakt in

cellofaan, vanaf 17 september voor een bedrag van f 6,50 te koop zijn. Nieuw is dit jaar ook de poging om leerlingen van de basisscholen in Maarssen wat nadrukkelijker bij de Open Monumentendag te betrekken. Hiervoor zijn een tweetal kleurplaten voor de lagere klassen en een lesbrief met vragen

bij een monumentenwandeling voor de bovenbouw ontwikkeld. Evenals verleden jaar zullen bij een aantal van de zeven opengestelde monumenten vrijwilligers/leden van de Kring nodig zijn om wat toezicht te houden. Degenen die er iets voor voelen op deze wijze een dag of een halve dag aan dit project mee te willen werken worden verzocht zich aan te melden bij de heer Henk Blaauw, tel.: 62425, Maarssen (broek).

Tot slot wens ik alle medewerkers en deelnemers op 17 september een buitengewoon prettige dag toe en om U alvast een beetje in de juiste stemming te brengen, de nieuwsgierigheid te prikkelen, verwijs ik U gaarne naar de twee bij dit artikelje geplaatste foto's.

J.H. Sagel

HET HOLLANDS LANDSCHAP

Van 11 juni tot en met 2 juli j.l. was in de grote zaal van Huize Maria Dommer een expositie te bekijken die de naam 'Hollands Landschap' droeg. De heer en mevrouw Van den Hooren uit Nieuwkoop hebben op een schaal van 1:5 een kleurrijk beeld gegeven van leven en werk in het veen.

Tijdens de opening van deze drukbezochte expositie hield ondergetekende een praatje

over de ontginningsgeschiedenis van de Maarssense venen.

Hoewel de gegevens een compilatie waren van vroegere publicaties was het voor velen iets nieuws om ze in deze volgorde te horen. Hoewel het een beetje als mosterd na de maaltijd geserveerd wordt, (de expositie vond plaats tussen 11 juni en 2 juli) heeft de redactie toch de vele verzoeken om het verhaal te publiceren, gehonoreerd.

Als we een beginpunt moeten zoeken voor ons onderwerp kunnen we het best teruggaan tot ongeveer het jaar 900 à 1000. De tijden zijn onrustig en bovenal is de bevolkingsdichtheid nog niet zó groot, dat er behoefte bestaat aan nieuwe landbouwgrond of dat er voor hout naar een andere brandstof gezocht moet worden.

Bewoning beperkt zich tot de kleiige oeverwallen van de rivier de Vecht. De kom tussen de Vecht en Het Gooi is een moeilijk toegankelijke veenwildernis, geschikt om te jagen, maar voor meer ook niet.

Pas met het groeien van de bevolking (wat ook weer een gevolg is van een zekere rust en welvaart) ontstaat er behoefte aan nieuwe landbouwgrond en gaat men over tot de ontsluiting van de wildernis.

De bisschop van Utrecht beleent een aantal mensen met stukken grond en die zorgen op hun beurt weer voor 'onderverhuur'.

Wat betreft Maarssen wordt omstreeks 1080 (waarschijnlijk) de heer van Ter Meer beleent met dit rechtsgebied en hij begint met de ontginning, waarbij het verkrijgen van landbouwgrond zijn voornaamste doel was.

Dat was maar goed ook want de dicht tegen de oeverwal gelegen bosvenen waren, voor de turfproductie kwalitatief gezien, slecht; pas in het midden begint de kwaliteit beter te worden.

Of men al direkt begon met de uitwateringsloten (te beginnen met de Zogwetering) te graven is niet bekend, maar een honderdvijftig jaar later, in 1243 blijkt er toch iets gebeurd te zijn. Er is al een stuk land ontgonnen en Herman van Maarssen verkoopt een stuk van de Maarssense Venen (die inmiddels de naam Maarsseveen hebben gekregen) aan het kapittel van St. Pieter. Hij verkoopt het gerecht, de tins en de tienden, hetgeen inhoudt dat er geproduceerd wordt

en dus kan er over de oogst belasting worden geheven.

Dit gebied (tien hoeven breed) zal de basis zijn van het latere Tienhoven. Maarsseveen bestaat vanaf 1243 nog uit een gebied van 24 hoeven breed en strekt zich uit van Tienhoven tot de venen van de Heren van Zuilen. De grens was hier de Nedereindse Vaart, waar nu de Molen Oostwaard staat.

Om de snelheid van ontginning te kunnen nagaan moeten we een sprong door de tijd maken naar 1459. Dan wordt namelijk een machtsstrijd uitgevochten om de bisschopszetel van Utrecht.

De bekende David van Bourgondië heeft deze strijd gewonnen en probeert zijn tegenstander Gijsbert van Brederode tevreden te stellen met een jaarrente van f 4200,-, wat titels en een 'uitkering' ineens van f 50.000,- Gouden Leeuwen.

Uiteraard moet de bevolking dit bedrag opbrengen, en het Nedersticht moet 21.000 Rijnse Guldens bij elkaar zien te scharrelen.

Dit gebeurt via een belasting op cultuurgrond, het zogenaamde morgengeld (1 morgen=0,85 ha). Bij de benaming van de gebieden valt op dat Tienhoven nog steeds 'Maerseneven inden Tyenhoven' genoemd wordt.

Als men kijkt naar de totale oppervlakte belast gebied dan blijkt dat de ontginning niet zulke spectaculaire sprongen heeft gemaakt als men zou denken.

Het is een langzaam voortschrijdend proces.

Nog geen 25 % van het huidige gebied is ontgonnen, men is pas halverwege de polder Binnenweg tussen wat nu de Herenweg/Veenkade is en de Oude Dijk.

De nederzettingen Maarsseveen en Tienhoven moeten we omstreeks deze tijd dan ook aan deze dijken zoeken.

Dat er daarna met grotere snelheid ontgonnen wordt, blijkt uit het gegeven dat Maarsseveen zijn huidige (2e) Looydijk in 1528 bereikt en vanaf die tijd kan pas bewoning op die plek gaan plaatsvinden.

Maar dan ontstaat er een jarenlang geharrewar, want Tienhoven is netjes recht opgestrekt, maar Maarsseveen is gaan geren dat

wil zeggen de percelen gaan langzaam puntig toelopen, zodat M'veen ondanks vele processen die zelfs gevoerd worden bij de Grote Raad van Mechelen, tegenwoordig nog steeds puntig op de kaarten staat. (5 van de 24 hoeven kwamen zelfs halverwege de polder Binnenweg al in het niets uit).

De overgang naar het slagturven en derhalve het volledig ontveend zijn van de bovenlaag vindt later plaats dan in andere gerechten, waarschijnlijk na 1600, maar de gevolgen zijn even desastreus.

De Staten van Utrecht vrezen land- en dus belastingpenningenverlies en proberen (met hulp van Prins Maurits) regels op te stellen. In 1592 was al een placaat van de Ed. Mog. Heren Staten 's Lands van Utrecht verschenen nopen de ontgrondingen van de veenlanden, waarin regels werden gesteld 'omme te voorkoomen die groote ongeregeltheid zijnde op de slachtorven, waardoor verlies zedert eenige jaaren herwaert in den landen van Utrecht is gekomen.'

Zo moet men vanaf die datum van tevoren opgeven waar en hoeveel men wil slagturven of moeren.

Voorts worden voorschriften gegeven over de afmetingen van de sloten, putten of swetten (die mogen max. 1½ roede breed zijn) en de akkers of ribben (die moeten

minimaal 1 roede - 3,7674 m - breed zijn) en de afstand die men van een dwarskade af moet blijven (12 roeden). Ook de beplanting wordt voorgeschreven. Dit moet gebeuren met elzen (8 per roede) of anders rijns. De tijd waarin geslagturfd mag worden wordt beperkt. Het moet gebeuren tussen half maart en 1 augustus. Zelfs het laten drijven van 'sijne afgestoken soden ofte bonken' wordt verboden, men moet ze ophalen en er zijn land mee verhogen of de wegen ermee begaanbaar maken.

Het spreekt voor zich dat weinig turfstekers zich iets aantrokken van al deze regels.

De overheid had in de 80-jarige oorlog wel wat anders te doen dan akkers en petgaten op te meten.

Na afloop van deze oorlog (in 1648) vinden er twee ontwikkelingen plaats die de exploitatie van de turfvoorraad tot grote hoogte zouden opstuwten. In het midden van de 17e eeuw worden veel boeren geplaagd door een landbouwcrisis, prijzen van producten dalen en bedrijven worden niet meer lonend, zodat het veel voordeliger wordt de turfspade in het land te steken.

Dat wordt nog versterkt doordat er langs de Vecht tientallen buitenplaatsen verschijnen die er voor zorgen dat de oeverwallen grotendeels afgegraven worden voor de

kleiindustrie en de behoefte aan turf veelvoudigd.

Gegevens uit de 18de eeuw leren ons dat de turf prijs vrij stabiel blijft en dat de steenoven van het slot Zuylen per jaar 10.000 zakken turf verstookt.

Hoewel het landverlies groot is, versoepelen de Staten van Utrecht in een plaacaat uit 1694 toch de eisen. De petgaten mogen breder worden ($2\frac{1}{2}$ roede=35 voet) maar dan moeten de akkers ook verbreed worden (van 12 naar 16 voet).

De buur- en scheysloten die in 1592 slechts 1 roede breed mogen zijn, mogen nu 2 roeden worden.

Kortom per saldo neemt de wateroppervlakte toe. Maarsseveen en Tienhoven krijgen het in de loop van de 18e eeuw zelfs voor elkaar om de petgaten 8 à 9 roeden breed te mogen maken. Zelfs lukt het om toestemming te krijgen om een gedeelte van de twaalf roeden, die men van de dwarsdijken af moest blijven, af te mogen graven en tot drie meter diep weg te baggeren. Deze roofofbouw zou dan ook binnen korte tijd leiden tot de grote veenplassen zoals we ze nu nog bij Loosdrecht kunnen zien.

Nieuw in deze ordonnantie is dat de plicht om het land weer bruikbaar te maken niet meer serieus genomen wordt en dat men in

plaats van die plicht een belasting gaat heffen, het stuivergeld. Dat wil zeggen voor iedere vierkante roede slik die men op een akker legt moet een stuiver betaald worden. Uit de administratie van de secretaris van de gerechten blijkt dat men kriskras door elkaar baggerde zonder enig systeem, maar bovenal worden nu de geweldige hoeveelheden turf duidelijk die geproduceerd worden.

Gedurende de gehele 18e en ook nog tijdens een gedeelte van de 19e eeuw bedraagt de jaarproductie tussen de 8000 en 10.000 vierkante roeden gespreid slik. Als men ervan uitgaat dat een roede turf ongeveer uit 1300 turven bestaat, dan kom ik op een productie per jaar van 9-13 miljoen stuks. Gaan we uit van 1600 stuks per roede, zoals ook wel eens als hoeveelheid wordt aangenomen, dan gaan we al over de 15 miljoen heen. Dat men in het veen niet op een turfje hoefde te kijken hoeft in dit verband geen verdere uitleg.

Eigenlijk zijn we aan het eind van de 18e eeuw ook aan het eind van de grote verveining in Maarssen gekomen.

In een verslag van 1762 beschrijven Schout en Schepenen de stand van zaken wat betreft het slagturven.

Om van de Vecht naar Het Gooi te gaan ziet de toestand er somber en uitgeveend uit.

In Nieuw Maarsseveen is totaal geen Veenland.

De polder Buitenweg tussen de Zogwetering en de Herenweg/Veenkade is niet geschikt om te slagturven vanwege de slechte kwaliteit.

De Petgaten die uiteindelijk resulteren in het recreatiepark van Van den Oosten en Van Ede stammen uit de 19e en 20e eeuw.

De polder Binnenweg tussen de Herenweg/Veenkade en de Oude Dijk is grotendeels uitgeveend.

't Zek tussen de Oude Dijk en de Looydijk is ook al bijna uitgeveend en het resterende

stuk is 'onbekwaam om verveend te kunnen worden'. De Veenlanden (de punt) waren ook onbekwaam om verveend te worden, om dat het 'zeer ondiep en slegt' was.

Kortom, het landschap zoals wij het nu kennen heeft nu zijn vorm gekregen. Als een eeuw later de Bethunepolder drooggemalen wordt, hebben we een landschap gecreëerd, dat volkomen door de mens is geschapen en dat zelfs zonder ingrijpen van de mens niet in die vorm kan bestaan.

drs. Wallie Smits

DE EVACUATIES VAN 1940

Zelden zijn de pinksterdagen zo donker geweest als de 12e en 13e mei 1940 toen vele duizenden Nederlandse burgers het Duitse oorlogsgeweld moesten ontvluchten naar de veiliger geachte gebieden binnen de Vesting Holland.

VESTING HOLLAND

Al tijdens de Republiek der Verenigde Nederlanden was Holland het bestuurs- en het financiële centrum.

Aangezien men vond dat de rest van het grondgebied nauwelijks te verdedigen was en in tijd van oorlog meer diende als buffer

tegen de vijand, concentreerde de landverdediging zich om het machtige gewest Holland, dat toen nog niet gescheiden was in een noordelijk en een zuidelijk gedeelte.

Het water speelde bij deze verdediging een grote rol.

De Hollandse Waterlinie kwam tot stand en

mede door het verder gaan dragen van het geschut werden de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Grebbelinie ontwikkeld.

Al tijdens de Eerste Wereldoorlog werden er plannen gemaakt om uit de te inunderen gebieden de burgerbevolking te evacueren naar het achterland.

In zijn zeer uitgebreide studie schetste de auteur J. Koolhaas Revers de voorbereidingen en de uiteindelijke uitvoering van deze inundaties tijdens de Tweede Wereldoorlog. (1)

Wij vermelden uit deze studie de gegevens die van toepassing zijn op deze omgeving.

VOORBEREIDING

Zoals reeds vermeld, bestonden er tijdens de Eerste Wereldoorlog al plannen om de burgerbevolking uit gebieden te evacueren die in het schootsveld van de fortificaties in inundatiegebied woonden. Deze plannen resulteerden 26 maart 1935 in een 'voorschrift betreffende de in geval van oorlog, bij een inval des vijands, voor de afvoer van de uitwijkende, verdreven of in onveilig gebied wonende burgerbevolking te nemen maatregelen.'

Dit voorschrift bestond met de mobilisatie van 29 augustus 1939 nog, maar werd op 9 september vervangen door een nieuw reglement, maar beide regelingen hadden hetzelfde principe. Er werd alleen geëvacueerd als de nood hoog was gestegen.

Zelfs dan werd niet iedereen geëvacueerd. Door de ministers van Binnenlandse Zaken en Defensie werd een Commissie Burgerbevolking ingesteld, die de algemene voorbereiding zou leiden.

In het te evacueren gebied werd de bevolking in drie klassen verdeeld:

Klasse A:

In beginsel moeten in deze klasse zo weinig mogelijk personen worden ingedeeld. Voor indeling komen in aanmerking:

1. de burgemeesters;
2. het personeel, benodigd voor het gaande houden van de nog noodzakelijke gemeentediensten als gemeente-secretarie, electriciteits- en gasvoorziening, politie-

dienst, luchtbescherming (w.o. brandweer), waterleiding, enz.

3. personen, nodig voor de voorziening in de dagelijkse behoeften van de voorlopig achterblijvenden als enkele bakkers, slagers, kruideniers, enz.
4. personen, die door het Militair Gezag ter plaatse zijn werkzaam gesteld, b.v. ten behoeve van de inundatiewerkzaamheden, aanleg verdedigingswerken, enz.
5. het noodzakelijke personeel, dienst doende bij de waterstaat of verkeersondernemingen voor verkeer te water.

Klasse B:

In beginsel slechts de (buitengewone) dienstplichtigen, voor zover niet vallende onder klasse A.

Klasse C:

Dit hield in dat het merendeel van de bevolking moest vertrekken. Uit het bevolkingsoverzicht van de provincie Utrecht blijkt dat op 31 december 1939 Maarssen 3951, Maarssenveen 2036 en Tienhoven 589 inwoners telde. Zuilen, dat grotendeels bestond uit de huidige wijk Zuilen en het tegenwoordige Oud-Zuilen telde 18.255 inwoners. (2) Aangezien voorkomen moest worden dat iedereen gelijktijdig vervoerd moest worden, werden de gebieden ook weer in categorieën verdeeld, waarbij Tienhoven en Maarssenveen boven Maarssen stonden omdat de Bèthunepolder in het inundatieplan zat.

BESTEMMING

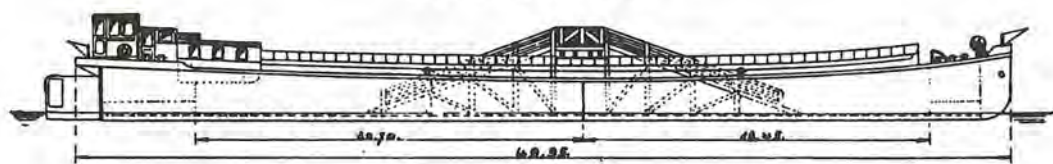
Aangezien later zou blijken dat alleen Tienhoven en Maarssenveen geëvacueerd werden, nemen we hieronder alleen het verslag over dat Koolhaas Revers gemaakt heeft van de evacuatie van deze twee dorpen en hun wederwaardigheden op de plaats van bestemming. Dit was voor de Tienhovenaren de gemeente Twisk en voor de Maarssenveners de gemeente Zijpe, beide gelegen in Noord-Holland, dat door Koolhaas Revers een 'Modelvluchtoord' werd genoemd, omdat er zo weinig misging.

Voor de onkosten die de bevolking van de ontvangende dorpen zou moeten maken

Rijnschip ca. 525 ton (type Kempenaar)

Ingericht voor Vee-transport

Lengte over alles	49.95
Lengte over stevens	48.60
Breedte buitenk. huis	6.60
Holte in de zijde	2.28

voor het opvangen van evacue's had men richtlijnen vastgesteld.

1e voor huisvesting met voeding:

voor één persoon f 0,60 per dag;
 voor een tweede persoon f 0,50 per dag;
 voor elke volgende persoon f 0,40 per dag;
 voor elk kind beneden 12 jaar f 0,30 per dag;

2e voor huisvesting zonder voeding:

per persoon ongeacht de leeftijd f 0,15 per dag.

3e voor voeding zonder huisvesting:

per persoon ongeacht de leeftijd f 0,30 per dag.

Bij evacuatie van andere plaatsen per schip of per trein ging er nogal wat mis. Zo werden de plannen tot ontruiming van de Betuwe danig in de war gestuurd doordat de brug bij Zaltbommel door een bombardement instortte.

Maar de bevolking van Maarsseveen en Tienhoven ging 14 mei via Amsterdam per trein en dat verliep zonder noemenswaardige stremmingen. Dezelfde dag belde de burgemeester van Maarssen met het Bureau Afvoer Burgerbevolking om te vragen of het dorp Maarssen ook niet moet worden ontruimd. De 3000 personen, die voor evacuatie naar Schagen en Zijpe getransporteerd moesten worden, kwamen echter pas in de laatste fase in aanmerking voor evacuatie en het tegenbericht luidde dan ook 'Blijven'.

VEE

Nog vóór de bevolking werd zoveel mogelijk vee binnen de Vesting Holland gebracht; deels per trein en deels met het in die dagen algemeen bekende rivierschip De Kempenaar, dat zeer geschikt was om vee mee te transporteren.

Vooraf was men druk bezig geweest met het merken van vee en toen de dieren eenmaal weg moesten, werden ze verzameld op de markt te Breukelen en vandaar via station Breukelen naar onder andere Noordwijk vervoerd.

Dezelfde procedure werd een aantal dagen later weer herhaald, alleen in omgekeerde richting.

De toenmalige plaatselijke jeugd weet nu nog te vertellen dat ze per persoon een drietal koeien kregen en die lopend naar de markt in Breukelen dreven, en dat bij de terugkeer van het vee de boeren niet naar een merkteken hoefden te kijken. Ze herkenden hun beesten zo wel. Een goede boer had daar geen merkteken voor nodig.

DE UITVOERING

Voor de zeer uitvoerige beschrijving van de oorlogshandelingen vanaf de 10e mei 1940 en de problemen die de daaropvolgende evacuatie ondervonden verwijzen we naar onder andere deel 2 van De Jongs Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog en het veel gedetailleerdere werk van Koolhaas Revers.

We beperken ons tot het overnemen van de beschrijving van de evacuatie van deze streek, waarbij we eerst de beschrijving van

de activiteiten in de plaats van vertrek opnemen en direkt daarna de aankomst van de betreffende groep op de plaats van bestemming laten volgen.

Tienhoven (U.)

Te Tienhoven, waar de ingezetenen met het oog op een eventuele evacuatie waren onderverdeeld in 11 groepen en waar de voorbereiding van een afvoer der bevolking eveneens serieus had plaats gehad, was tijdens die voorbereiding reeds als een moeilijkheid aan de dag getreden een gebrek aan voldoende transportmiddelen voor het vervoer van zieken, ouden van dagen en kleine kinderen naar het station Breukelen, alwaar de inlading van circa 500 evacués in de beschikbaar gestelde trein zou moeten geschieden voor afvoer naar de gemeente Twisk in Noord-Holland. Er kon namelijk slechts worden beschikt over een tweetal taxi's en drie particuliere auto's, alsmede over één enkele vrachtautomobil. Daar zelfs met tweemaal rijden van de personenauto's niet voldoende in de transportbehoeften kon worden voorzien, werden ook een zestal boerenwagens en een tweetal Utrechtse tentwagens gecharterd.

Nadat in de avond van Pinksterzondag 12 mei 1940 het waarschuwingstelegram was ontvangen, aangevuld later door enige telefonische mededelingen, werden te 24.00 uur de 11 Tienhovense groepsleiders met hun hoofdgeleider en de plaatselijke medicus ten gemeentehuize verzameld voor het houden van besprekingen, tijdens welke besloten werd tot het nemen van bijzondere maatregelen ten aanzien van de bewoners van de Bèthunepolder, waarin diezelfde avond het inundatiewater reeds snel begon op te komen.

In verband met de aanwijzing, door de evacuatie-officier van het Oostfront uit het stafkwartier van de D.E.V. ontvangen, dat te evacueren personen uit plaatsen, waar reeds last van het wassende water zou worden ondervonden, zich al vast zouden moeten begeven naar de hoger gelegen stations langs de spoordijk om daar voldoende 'hoog en droog' te wachten op de komst der evacu-

atiespoortreinen, werd besloten, dat de gemeenteambtenaren, wier woningen zich in de genoemde polder bevonden des Maandagsmiddags te 13.00 uur zouden moeten verzamelen bij een perceel aan de Nieuwe Weg naar Breukelen, om zich vervolgens gezamenlijk derwaarts te begeven en aldaar in een schuur van een veehouder op stro te worden ondergebracht. Immers van een blijven in de Bèthunepolder tot dinsdagmorgen zou ten gevolge van de snelle was van het water in dit diepliggende terrein geen sprake kunnen zijn.

In de nevelachtige vroege morgen van dinsdag 14 mei, des voormiddags te 3.30 uur stond de gehele bevolking van Tienhoven, behalve dan het reeds vertrokken contingent uit de Bèthunepolder, in groepen opgesteld voor het gemeentehuis, onder aanvoering van de groepsleiders. Nadat appèl was gehouden en gebleken, dat slechts een enkeling, een alleenwonende veehouder, in de gemeente was achtergebleven, begon te circa 4.00 uur de afmars dergenen, die waren aangewezen om de afstand naar het station Breukelen te voet af te leggen. Daarna startten de personenauto's en de vrachtautomobil, terwijl eerst na terugkeer van deze auto's voor 'een tweede slag', de beschikbaar staande rijtuigen konden afrijden.

Te 6.00 uur in de morgen bleek bij het station Breukelen 'alles present' te zijn en te 7.00 uur konden de plaatsen in de evacuatietrein worden opgezocht, terwijl inmiddels ook voor het inladen der bagage werd zorggedragen. De trein was keurig op tijd en het aantal beschikbare plaatsen bleken alleszins voldoende. Het vooraf bepaalde vertrek uur van de trein was 7.56 uur en nog geen vier minuten later, te 8.00 uur precies, liet deze het Breukelense station achter zich en verdween weldra in Noordelijke richting aan de gezichtseinder op zijn weg naar de halte Opperdoes, waar hij te circa 12.00 uur zijn passagiers zou afzetten voor onderbrenging in de Noordhollandse gemeente Twisk.

Twisk

Ongeveer 500 ingezetenen van de Utrechtse gemeente Tienhoven zijn per spoor geëvacueerd naar het Noordhollandse dorp Twisk en arriveerden op dinsdag 14 mei aldaar. Te ongeveer 11.00 uur stoomde in het Twisker stationnetje, dat sinds jaren al niet meer in gebruik was geweest voor personenvervoer, een trein binnen van zulke afmetingen, als het station in de dagen van weleer zelden had gezien. Een uitgebreide commissie van ontvangst, bestaande uit raadsleden en andere inwoners, was tijdig aanwezig om de nieuw-aangekomenen 'Welkom' te heten en hun onderbrenging zo snel mogelijk te doen plaats hebben.

In groepen werden de Tienhovenaren naar de Hervormde Kerk gebracht, terwijl voor het vervoer daarheen van zieken, ouden van dagen en bagage een groot aantal personen- en vrachtautomobielen ter beschikking stond. Na een welkomstwoord van de burgemeester der ontvangende gemeente had de indeling over de kwartieren in het kerkgebouw plaats, welke na de voorberei-

dingen, in de voorafgaande maanden getroffen, snel kon worden ten einde gebracht, al bleek, dat er ongeveer een honderd geëvacueerden meer met de trein waren medegekomen, dan er officieel werden verwacht.

Tijdens de indeling der Tienhovenaren bewees een in de consistoriekamer ingerichte E.H.B.O.-post uitstekende diensten voor de vrouwen, die met huilende en hongerige zuigelingen of wegens een geschokt zenuwgestel niet in de kerk konden verblijven. Na beëindiging der onderbrenging werd een 5-tal hulpbehoevenden doorgezonden naar Medemblik, alwaar hun in huize St. Martinus een uitstekende verpleging ten deel viel.

Op de dag van aankomst der Tienhovense bevolking te Twisk kwam meteen de tijding af der capitulatie, zodat ook in dit geval het verblijf der afgevoerden in het Noordhollandse vluchtoord maar van zeer korte duur is geweest. Enkelen keerden reeds weer naar hun woonplaats terug, na nauwelijks 24 uur te Twisk te hebben vertoefd. De grote meerderheid der geëvacueerden echter reisde op maandag 20 mei per spoor naar Tienhoven terug. Te 10.30 uur reed een

lange trein voor en dank zij de ervaringen, opgedaan bij de aankomst der vluchtelingen, had de inlading der vertrekkenden plaats in een korte spanne tijds. De dag tevoren, op zondag 19 mei, was van beide kerken te Twisk een ongekend druk gebruik gemaakt, waarbij de zeer kerkse bevolking van Tienhoven het grootste deel der kerkgangers leverde. Aan het slot van de beide onder leiding van de twee Tienhovense predikanten gehouden godsdienstoefeningen richtten beiden zich uit naam van de gehele geëvacueerde bevolking tot de aanwezige burgemeester van het vluchtoord met een woord van welgemeende dank, voor alles wat men te Twisk, waar de bevolking bijna verdubbeld was, voor de vluchtelingen had gedaan.

In totaal werd gastvrijheid verleend aan 569 ingezetenen van Tienhoven, waaronder zich een naar verhouding vrij groot percentage gebrekkigen bevond. Enkele kinderen, die ziek aankwamen, werden op medisch advies opgenomen in de in een noodziekenhuisje getransformeerde consistoriekamer der Doopsgezinde kerk, toen bleek, dat deze patiëntjes aan mazelen leden, terwijl voor een paar zeer onreine gezinnen, waarvan onderbrenging bij anderen niet verantwoord zou zijn geweest, bijzondere maatregelen moesten worden getroffen. Hetzelfde moest ook het geval zijn met een Tienhovens gezin, waarvan de vrouw bacillendraagster bleek te zijn. Een 84-jarige mannelijke Tienhovenaar overleed te Twisk. In de korte spanne tijds, waarin de beide bevolkingen zich in het vluchtoord vermengden, mocht overal een goede harmonie worden geconstateerd.

Maarsseveen

Ook te Maarsseveen, waaruit volgens de evacuatiestaten circa 1200 ingezetenen moesten worden afgevoerd vanaf het station Maarssen met behulp van twee daarvoor beschikbaar gestelde treinen, die deze uitgewekenen moesten overbrengen naar het station Schagen, vanwaar dan de eindbestemming Zijpe moest worden bereikt, heeft een deel dergenen, die zich voor evacuatie oorspronkelijk hadden opgegeven, blijkbaar

op het laatste ogenblik verstek laten gaan. Althans het aantal afgevoerden heeft slechts 800 personen bedragen, waaronder een vijftal zieken. Met behulp van personen- en vrachtauto's zijn de geëvacueerden in etappen overgebracht naar het station Maarssen. Later bleek, dat enkele bewoners van Maarsseveen eigener beweging, in strijd met de voorschriften, naar een ander deel der gemeente, dat niet behoefde te worden ontruimd, waren uitgeweken, dan wel hun intrek hadden genomen bij gezinnen in de gemeente Maarssen.

De vervoercommandant, die als leider van het treintransport der af te voeren bevolking vanaf het station Maarssen tot aan het uitlaadstation Schagen was aangewezen en die bij zijn aankomst te Maarssen dra tot de ontdekking kwam, dat geen 1200, doch slechts ruim 800 personen zouden moeten worden vervoerd, was zo verstandig zich telefonisch in verbinding te stellen met het stafkwartier van de D.E.V. te 's-Gravenhage, teneinde te melden, dat de tweede voor het station Maarssen ter beschikking gestelde evacuatie-trein zou kunnen vervallen, daar met de eerste aankomende trein ruimschoots zou kunnen worden volstaan. De tweede trein heeft de etappen-spoorweg-officier daarna dan ook doen vervallen. De eerste trein arriveerde volgens het rapport van deze vervoercommandant ruim een uur te laat op het station Maarssen, alwaar de af te voeren bevolking met de medegevoerde bagage reeds vanaf 2.00 uur aanwezig was. Na het binnenlopen werd onmiddellijk begonnen met het inladen, hetwelk een ordelijk verloop had. Te 4.25 uur in de morgen was alles beëindigd en reed de trein in Noordelijke richting af. Te 5.15 uur werd Amsterdam bereikt en te circa 7.30 uur stopte deze evacuatietrein te Schagen, zonder dat enige bijzondere moeilijkheid was ondervonden. Zowel tijdens de treinreis als bij het in- en uitladen werd van het geleide van enkele manschappen der Koloniale Reserve, dat de vervoercommandant ter beschikking stond, veel steun ondervonden; de bevolking zelve gedroeg zich rustig. De ontvangst te Schagen en later in het vluchtoord Zijpe was, als overal elders in Noordholland, uitnemend.

De opkomst van het inundatiewater was in deze gemeente wel duidelijk merkbaar, vooral in het laag gelegen gedeelte Oud-Maarsseveen, waar het weldra de huizen binnendrong. Op het tijdstip van het vertrek der bevolking waren de wegen echter nog juist bruikbaar.

Zijpe

In de gemeente Zijpe, welke als vluchtoord zou fungeren voor circa 1200 vluchtelingen uit Maarsseveen, waren voor de ontvangst en onderbrenging der te verwachten geëvacueerden uitgebreide voorbereidingen getroffen in verband vooral met de omstandigheid, dat het gebied dezer gemeente zeer uitgebreid was en niet minder dan zes kommen omvatte, nl. Schagerbrugge, St. Maartensbrug, 't Zand, Oudesluis, Burgerbrug en tenslotte het dorp Petten en omgeving, terwijl zich in het gemeentegebied bovendien nog enige gehuchten bevonden. De voorbereidingen waren hier dan ook zeer omvangrijk geweest, waarbij was uitgegaan van het standpunt, dat een aantal uitgewekenen ter sterkte van 75 à 80 % van het aantal der eigen ingezetenen zou kunnen worden ondergebracht, hetgeen zou neerkomen op een opname van ruim 4000 personen.

Contact met de gemeente Maarsseveen was opgenomen, zodra dit mogelijk was; gegevens waren uitgewisseld en de onder te brengen personen waren verdeeld over de kwartiergegevens, rekening houdend met maatschappelijke welstand, religie en andere omstandigheden, terwijl voor de ontvangst en indeling in elk der zes kommen een afzonderlijke subcommissie was ingesteld. In elk dorp werden grotere gebouwen aangewezen om te dienen als voorlopige verzamelplaats voor de aankomenden, vanwaar zij, nadat namen, gezinssamenstelling enz. waren opgenomen, door deze lokale subcommissie over de kwartieren zouden worden verdeeld.

Een punt van bijzondere zorg was het transport der vluchtelingen binnen de grenzen van het vluchtoord geweest, waarbij tenslotte was overeengekomen met de militaire overheid, dat deze zou zorgen voor de

verplaatsing van het uitlaadstation Schagen naar het centrum der gemeente Schagerbrug, terwijl van gemeentewege zou worden voorzien in de behoefte aan transportmiddelen voor de overbrenging van de gasten vanuit dit centrum naar de verschillende onderbrengingsplaatsen met behulp van in de gemeente gevorderd auto-materieel. Voor het vervoer van zieken en invaliden vanaf het station Schagen waren afzonderlijke maatregelen getroffen en een commissie van ontvangst, bij dit station aanwezig, was belast met de taak om op distributie der aankomende over de verschillende centra van huisvesting controle uit te oefenen.

Wat de medische verzorging betreft, was het Algemeen Weeshuis bij Schagerbrug bestemd voor inrichting tot noodziekenhuis voor 50 patiënten, lijdende aan besmettelijke ziekten, waarvoor de keuze was gevallen op de pastorie der Ned. Hervormde Kerk te St. Maartensbrug.

Ten aanzien van de levensmiddelenvoorziening was in samenwerking met de plaatselijke zuivelfabrieken en de bakkers zorg gedragen, dat op de daarvoor aangewezen verzamelplaatsen flinke hoeveelheden melk, kaas en boter te juister tijd aanwezig zouden zijn. Op elke verzamelplaats zou een plaatselijke leidster met vrouwelijke assistentie belast zijn met de taak de onder te brengen gezinnen met raad en daad bij te staan. Alles was tot in details goed ingedacht. De goede gevolgen van dit alles zijn dan ook niet uitgebleven.

Nadat op 10 mei des namiddags te 17.30 uur het telegram:

'Gelast inkwartiering geëvacueerden' van het Opperbevel was ontvangen en onmiddellijk daarna tot handelen was overgegaan, was nog geen 24 uur later alles voor de ontvangst van 4000 personen gereed. Het telegram, meldende dat het eerste transport geëvacueerden op dinsdag 14 mei te 6.24 uur kon worden tegemoet gezien, arriveerde op maandag 13 mei te 13.30 uur. De ontvangst der vluchtelingen, die in zeer vermoeide en nerveuze toestand te Schagen werden uitgeladen, geschiedde in goede orde en na een eerste versterking van de inwendige mens, verliep alles zo vlot, dat

Inkwartiering

Ingekwartierd ^{met}~~zonder~~ voeding:

(naam en voorletters)

P. Schager

(totaal *2* personen) aan het adres:

V.

, nr *100*

bij

wed B. Appel.

datum:

19 Mei 1942 tot 20 Mei 40

De burgemeester van TWISK,

Geer

N. S. 17020

reeds in de vroege middaguren een ieder zijn plaats van bestemming had bereikt. Aldus werd op die 14e mei aan 726 geëvacueerden onderdag verschaft, waarvan een zestal zieken onmiddellijk ter verpleging in het noodziekenhuis moest worden opgenomen. Zoals bij de beschrijving der gebeurtenissen tijdens de ontruiming van Maarsseveen werd aangegeven, is een tweede trein met afgevoerde bevolking niet vertrokken, daar een deel der bevolking zich aan de evacuatie had onttrokken, hetgeen achteraf bezien voor de gemeente Zijpe nog een geluk mocht heten, daar moeilijkheden van andere zijden zich onverwacht voordeden.

Zo belde de burgemeester van het naburige Anna Paulowna op met de mededeling, dat het gebied zijner gemeente voor een deel zou worden onder water gezet, in verband met de verdediging van de Stelling Den Helder en dat diens gevolg een belangrijke hoeveelheid vee, welke in veiligheid moest worden gebracht, reeds naar de gemeente Zijpe onderweg was, zodat daar voor de onderbrenging van deze dieren

onmiddellijk maatregelen moesten worden getroffen.

Men was daarmee te Zijpe nog druk bezig toen eenzelfde telefonisch verzoek werd ontvangen van de burgemeester van Den Helder, als gevolg van het inunderen van de polder Koegras, hetgeen tot een ingewikkelde situatie dreigde te leiden, omdat in Zijpe aldus het vee zou worden opeengehoopt en moeilijkheden op het gebied van veevoeder onvermijdelijk leken. Gelukkig werd door de burgemeesters van Schagen, Barsingerhorn en St. Maarten de behulpzame hand geboden, die een deel van het aldus onverwacht geëvacueerde vee overnamen, zodat men ook in dit opzicht de toestand meester kon blijven.

De onderbrenging der uitgeweken burgers van Maarsseveen leverde geen grote moeilijkheden meer op en een goede verstandhouding tussen de geëvacueerde en de kwartiergevende bevolking bleef voortbestaan, tot op de 20e Mei de gasten weer per evacuatietrein naar de eigen woonplaats terugreisden.

Tot zover Koolhaas Revers.

In Tienhoven zijn nog steeds mensen die een goed contact hebben met inwoners van Twisk.

Aangezien men niet wist hoelang het verblijf daar zou duren, heeft men grote moeite gehad om bezittingen, die men mee mocht nemen, te selecteren. Men mocht slechts 35 kilogram bagage per persoon meenemen. In het archief van Maarssen is de archiefmedewerker de heer Van Maanen, druk bezig om orde op zaken te stellen.

Als de evacuatiearchieven wat beter toegankelijk zijn en aanleiding geven tot aanvul-

lende informatie, dan komen we in de toekomst terug op dit onderwerp.

Wallie Smits

Noten:

1. Koolhaas Revers J., *Evacuatie in Nederland 1939-1940*, 's-Gravenhage 1950.
2. Provinciaal Blad van Utrecht 1939-1941, p 2-7.

Bijlage: gedeelte van een brief gedateerd juni 1940.

N.B.: Opvallend is dat deze vrouw spreekt van 15 kilogram mee te nemen bagage i.p.v. de 35 kilogram waarover Koolhaas Revers spreekt.

Gedeelte van een brief gedateerd juni 1940 geschreven door een inwonster uit Tienhoven aan haar vriendin:

'Sinds januari wisten we dat we, wanneer het ernst werd, naar een plaatsje in Noord-Holland geëvacueerd zouden worden. Toen dus die vrijdag de oorlog uitbrak kwam onze leider ons 's morgens vertellen dat we op alles voorbereid moesten zijn, alles moesten inpakken. We mochten niet meer meenemen dan 15 kg en dat alles in een sloop gepakt (in een koffer mocht niet) plus twee dekens. En dat we waarschijnlijk dinsdagmorgen om drie uur weg moesten. 's Zaterdags kwam het water al flink opzetten en zondagnacht om twee uur werden de boeren er uit geklopt om hun vee weg te brengen. Honderden koeien kwamen bij ons langs. Ook van andere dorpen en van het kanaal af. Het was een geloei en getrappel, dus van slapen kwam toen al niets meer. We hebben ellendige

pinksterdagen gehad in het vooruitzicht weg te moeten en alles achter te moeten laten en misschien plat geschoten terug te vinden. Want we zaten hier niet alleen in de Hollandse Waterlinie, maar ook in de vuurlinie van fort Tienhoven en fort Maarsseveen. Onze verdediging zou dus de boel plat kunnen schieten, evenals in de Grebbelinie gebeurd is.

Gelukkig is dinsdag juist op tijd gecapituleerd, anders hadden wij nu ook niets meer gehad. We hebben gelukkig geen waterschade en er is niets bij ons geroofd, hoewel bij verschillende mensen gereedschappen, veevoeder, kazen en van alles geroofd is. Ontzettend hè? We hebben het daar in Noord-Holland best gehad. De mensen hebben ons allemaal gul en gastvrij ontvangen. Maar ik was toch blij toen ik weer in ons kleine huisje was. We zijn nu weer tot rust gekomen.'

Tot zover de Tienhovense inwonster.

Jeanne Reyneke van Stuwe: De kinderen van Huize Ter Aar

In 1983 verscheen in ons periodiek een artikel van de heer Dekker, waarin hij ervan uitging dat de plaats van handeling één der romans van Jeanne Reyneke van Stuwe, de latere echtgenote van de dichter Willem Kloos, het huis Ter Meer was.

Hoewel de titel van die roman *Huize ter Aar* was, een naam die we in Maarssen niet tegenkomen, baseerde hij zijn veronderstelling op drie gegevens:

- a. Op de band staat een afbeelding, die sterk lijkt op het toenmalige huis Ter Meer.
- b. Onder de hoofdstukindeling staat vetgedrukt 'de handeling van de roman valt voor tussen de jaren 1883 en 1887 te Maarssen'
- c. voorin het boek staat een indeling van het huis, die sterk lijkt op de indeling van het gesloopte huis Ter Meer.

Als we dan ook nog weten dat de vader van Jeanne, de gepensioneerde lt.kol. H.W.C. Reyneke van Stuwe van 1880-1884 Ter Meer gehuurd had om er met zijn gezin te wonen dan is de betiteling 'veronderstelling' eigenlijk niet meer op zijn plaats.

In het artikel van de heer Dekker was sprake dat er een tweede roman moest zijn van dezelfde schrijfster 'de kinderen van *Huize ter Aar*'. Deze was toen onvindbaar.

Naspeuringen hebben dit boek toch boven water gebracht en duidelijk gemaakt dat het onder die titel moeilijk te vinden zou zijn. De titel luidt 'Naar het levend voorbeeld' en de subtitel 'de kinderen van huize Ter Aar'.

Bovendien is het boek de zevende uit een reeks met als algemene titel 'Zijden en keerzijden'.

Van deze reeks vormt het in 1905 uitgegeven '*Huize ter Aar*' de 'oorsprong-roman'.

Het hieronder besproken boek stamt uit 1911.

Speelden in *Huize ter Aar* de handelingen zich af tussen 1883 en 1887 te Maarssen; De kinderen van *Huize ter Aar* beschrijft de (kinder)jaren 1874-1875 op *Huize ter Aar* te Maarssen.

Om eventuele twijfels weg te nemen waar dat Ter Aar nu wel moet liggen, zat er ditmaal een foto bij van het huis. Inderdaad, het was Ter Meer.

Zonder op de waarde van het boek in te gaan als literair verschijnsel zochten we naar gegevens die een licht zouden kunnen werpen op de geschiedenis van Maarssen zo'n honderd jaar geleden.

Kinderen hebben onderwijs nodig. Tegen mijn vermoeden in kregen de kinderen van Ter Aar dit niet van een huisonderwijzer, maar op de plaatselijke school.

Nee, niet in de toen nieuw gebouwde (en inmiddels weer afgebroken) gemeenteschool, die op de hoek Raadhuisstraat/Breestraat stond, de meisjes gingen als dagleerling naar de jongedameskostschool 'even voorbij de gemeenteschool' (nu kapsalon Agterberg) en de jongen (Charles) ging naar de jongenskostschool van meneer Voster (in de roman Vester geheten) in Nieuw-Vechtevoort (nu apotheek).

Over de jongedameskostschool komen we te weten dat deze verdeeld was in een Grote School en een Kleine School, die van elkaar gescheiden waren door een glazen wand.

De Grote School was een zaal waar de eerste zes klassen huisden en de Kleine herbergde de 7e en 8e klas.

Aangezien Jeanne zelf tussen haar zesde en tiende jaar in Maarssen gewoond heeft, zal het beeld van deze school haar goed zijn bijgebleven. De meisjesschool krijgt dan ook veel meer aandacht dan de jongensschool. Opmerkelijk is dat nogal lang wordt stilgestaan bij het toen hoogstmoderne gymnastiekonderwijs, waarvoor de meisjes het plein van de gemeenteschool moesten overlopen. Ook toen zaten de kinderen vol streken. Zo geven ze elkaar in plaats van suikerpillen - kininepillen.

De gang naar en van school is de enige voor de kinderen zonder begeleiding.

Iedere verdere stap buiten de poort wordt aan het handje van moeder gedaan of aan die van het kindermeisje Juf.

Deze uitstapjes zijn zeer beperkt. Men gaat naar Utrecht voor stof of in Maarssen naar de Sint Nikolaasetalages kijken.

Voor het overige speelt het kinderleven zich af binnen de bescherming van de hekken van Ter Aar, maar daar valt dan ook genoeg te beleven. Contact met anderen beperkte zich tot de 'betere' klasse.

Bij de voorbereiding van een visdiner mogen de beide tuinlieden, De Baas en Ruitenbergh, het kruisnet bedienen om snoek, baars en voorn te vangen. De kinderen kijken samen met de burgemeester, de notaris en de

De Breedstraat met de witgepleisterde jongedameskostschool, waar Jeanne Reyneke van Stuwe waarschijnlijk tussen 1880 en 1884 leerling is geweest.

dokter toe.

Het weinige contact met 'de gewone mensen' vond plaats met de kinderen van de tuinlieden.

U oordele zelf van welk gehalte dit contact was door het volgende citaat:

'Adèle, Eva en Amelie waren aan het raketten op het grasveld naast de oprijlaan.

Truitje, het zesjarige dochtertje van Den Baas mocht meedoen; dat wil zeggen, zij werd niet weggestuurd toen zij door de struiken heen stond te gluren en haar was toegestaan telkens de pluimballen op te rapen.'

Dezelfde Eva (negen jaren oud) voelde zich op pakjesavond ter gelegenheid van het Sint Nikolaasfeest hevig vernederd toen de kinderen van De Baas hun cadeautjes op de grote tafel vonden uitgestald en haar cadeautjes op de kleine tafel. Dat hoorde toch niet.

In deze beschermde omgeving gaan de kinderen met Juf in de paasvakantie naar de kermis die op het kerkplein wordt gehouden. Het is begrijpelijk dat de kinderen vrij angstig zijn in deze volksmenigte vol gejoel en geduw.

Tot slot nog een citaat waarin de schrijfster via de moederfiguur, die ook Jeanne heet, blijkt geeft van haar sociale gevoelens:

'Vanmorgen was zij (Jeanne) voor de gewone

wekelijksche uitdeeling van soep- en brandstofkaartjes in het koetshuis geweest, waar de armen haar al wachten. O wat waren er véél ... véél nu met dien strengen winter, - zij was blij, dat zij ook een extra uitdeling van bouffantes (gebreide wollen dikke halsdas voor mannen) en wollen kousen had gehouden, - maar, och, al wou je ook nóg zoo graag, allen nood kan je toch niet lenigen. En het stemde haar tot weemoedige tevredenheid, dat zij tenminste een klein beetje het lot der armen verzachten kon. Het deed haar aan, als zij soms kinderen zag komen, wier moeder ziek was, en die met ouwelijke gretigheid de kaartjes in de knokig-blauwe knuistjes pakten. Zij kon die kinderen niet zoo weg laten gaan. Zij stuurde hen naar de keuken, voor boterhammen en warme koffie.'

Hoewel de sfeertekening de toestand van de gewone man in Maarssen goed schetst, is het moeilijk voor te stellen dat nog geen honderd jaar geleden deze liefdadigheid nodig was, maar bovendien dat de gelatenheid over deze ellende bij hoog en laag te zien was.

Buiten vele details over het interieur van het huis en omgeving, de Beek wordt onder andere genoemd, worden we over de bewoners van Maarssen niet veel wijzer.

W. Smits

Taxatie en Openbare Verkoop van goederen uit de nalatenschap van Hr. Diderik Baron van Tuyll van Serooskerken

Van maandag 4 januari t/m donderdag 7 januari 1841 taxeerde François Ludolf Tissot van Patot, openbaar notaris te Maarsse samen met Jan Heymans en Frans van Rooyen als getuigen, al de goederen behorende tot de inboedel van de Ridderhofstad Ter Meer.

Het opmaken van 'eener getrouwe boedelbeschrijving' duurde 4 dagen en omvatte: de roerende goederen als meubelen, huisraad, inboedel, klederen, linnen, gemaakt gouden zilverwerk, munten, boeken, effecten, gereed geld, titels, papieren, vorderingen en schulden, benevens onroerende goederen en verder alles wat behoorde tot de nalatenschap van genoemde Heer.

De opdracht tot deze boedelbeschrijving had de notaris ontvangen van mr. Reinoud Karel Baron v. Tuyll v. Serooskerken, Raad en Generaalmeester van de Munt te Utrecht, die als gemachtigde optrad van Jan Diderik Baron v. Tuyll v. Serooskerken Heer van Heeze en Liende, Lid der Staten Generaal, die tevens voogd was van de twee minderjarige kinderen van mr. Jan Corver Hooft, weduwnaar van Vrouwe Ursulina Philippina Baronesse van Tuyll v. Serooskerken.

Ook handelde bovengenoemde mr. Reinoud nog in opdracht van diverse andere familieleden, die allen aanspraak maakten op een gedeelte van deze nalatenschap.

De opgaaf en de aanwijzing van de goederen, zoals werd beschreven, zou gebeuren door Jan Cornelisse, huisknecht van de overledene. Er werd wel van hem verlangd, dat hij 'getrouw zal opgeven en aanwijzen wat hem bekend was, zonder het minste daarvan terug te houden of te verbergen. Dit was een belofte, die niet zo moeilijk was na te komen, aangezien vooraf door de Edelachtbare Heer Floris Coenraad Muijsken, kantonrechter van Maarssen, bijgestaan door Griffier Eldert Noothout, elke kamer was verzegeld.

Ook moet nog vermeld worden dat 'de waardering der roerende goederen' door de Heer Elias Mozes van der Poorten, bank-

houder te Maarssen, werd uitgevoerd. Bij de beschrijving der goederen is men uitgegaan van de indeling van het huis en per ruimte werden de aanwezige voorwerpen opgenoemd en beschreven.

Hierdoor weten wij nu hoe de indeling van deze Ridderhof er zo'n 150 jaar geleden uitzag.

De navolgende ruimten c.q. kamers werden bekeken:

1. Eene opkamer met drie ramen op de Vecht uitzierende.
2. Eene kamer met een raam ook op de Vecht uitzierende, gelegen naast de voorgaande.
3. Eene kamer met twee ramen op de Vecht uitzierende.
4. De gang.
5. Eene kamer met een raam op de plaats uitzierende.
6. Eene knechtskamer met een raam op de plaats uitzierende.
7. De zaal met drie ramen op de Vecht uitzierende.
8. Een middelkamer met drie ramen op de tuin uitzierende.
9. De koepel of blauwe kamer.
10. De bovengang.
11. Eene kamer met een raam op de plaats uitzierende.
13. Eene kamer nummer 7 met een raam op de plaats uitzierende.
14. Eene groote kamer met drie ramen op de Vecht uitzierende.
15. Eene boekenkamer met een raam op de Vecht uitzierende.

Deze 15 kamers werden door de notaris en zijn helpers op maandag 4 januari afgehandeld. Welke voorwerpen zoal in de genoemde kamers stonden en de taxatieprijzen werden per kamer genoemd.

1. Eene opkamer met drie ramen op de Rivier de Vecht uitzierende:

Eene kaghel en pook f 8,--
 Eene ovale mahonijhouten tafel f 10,--
 Twee eikenhouten speeltafels f 4,--
 Twee fauteuils en vijf stoelen f 8,--
 Een mahonijhouten secretaire f 20,--
 Een iepenhout canapé met zwart trijpt f 14,--
 Een mahonijhouten met koper ingelegd buffet f 14,--
 Eene spiegel in vergulde lijst f 12,--
 Drie schilderijen f 3,--
 Een eikenhouten ledikant met blaauw imperiaal behang f 30,--
 Een bed peluw met twee kussens f 40,--
 Eene matras f 7,--
 Twee halve stroomatrassen f 1,50
 Een eikenhouten ledikant met wit katoen behang f 20,--
 Een bed peluw en twee kussens f 40,--
 Een matras f 7,--
 Eene stroomatras f 1,50
 Eene katoene en twee wolde dekens f 7,--
 Een mahonijhouten bedtafelje f 2,--
 Twee witte kamerpotten f 0,50
 Een mahonijhout gemakkoertje met tinne pot f 6,--
 Vijf dozijn wijnglazen f 6,--
 Twee en dertig dito revers f 1,50
 Eenig divers glaswerk f 0,50
 Eene inktkoker f 0,50
 Een thermometer defect en eenige inlegfleschen f 0,75
 Een mandje met eenige rommeling f 0,50
 Een koffertje met leder overtrokken f 1,50
 Een mahonijhouten theeblad en defect servies f 1,--
 Een tabakkistje, koperen doos en divers f 1,25
 Drie pijpen en eenig divers f 0,75
 Een inktkoker f 0,50

2. Eene kamer met een raam op de Rivier de Vecht uitzijnde, naast de voorgaande

Negen stoelen met katoen overtrek f 9,--
 Eene ronde eikenhouten tafel f 2,--
 Een vierkant tafeltje met mahonijhouten rand en wasdoek f 2,50
 Een houten doos met snei- of beeldwerk f 0,25
 Een vuurschut f 1,50

Een fischendoosje f 0,75
 Zes bloembakjes f 0,50
 Twee mandjes met pijpen f 0,25
 Een compas in een doosje defect f 0,50
 Eene lei en divers f 0,30

Jan Cornelisse voornoemd, die zich belast heeft met de aanwijzing en de opgaaf van de artikelen, verklaart dat de verdere meubelen in dit vertrek aanwezig het eigendom zijn van Mej. Johanna Cornelia Aansorgh, weduwe van de Hr. Leonardus Wilhelmus de Roo. Deze meubelen zijn alhier ter berging geplaatst.

3. Eene kamer met twee ramen op de Vecht uitzijnde

Een schilderij f 0,50
 Een tafel met wasdoek f 1,50
 Zes geschilderde stoelen met matte zittingen f 3,--
 Een fauteuil met groene zitting f 1,50
 Eene dito met kussens f 2,--
 Eene dito f 0,75
 Een tabouretje met groene zitting f 0,50
 Zeven stoelen met zwarte trijpte zittingen f 3,50
 Een mahonijhout ingelegd bureaukastje f 4,--
 Een schraag f 0,50
 Eene groot schilderij en twee lijsten f 1,50
 Een smirnah tapijt f 25,--
 Een grijs vloerkleed f 4,--
 Een koffer f 1,50
 Twee vuurschermen f 1,50
 Een schilderij en wapenbord f 0,50
 Een langwerpige tafel met twee laden f 1,25
 Eene baliemand f 1,--
 Een kunstrapje f 0,50

4. In de gang

Een staand horloge f 40,--
 Een baro- en thermometer f 1,50
 Een katoen gordijn f 0,50
 Twee ganglantaarns f 1,--
 Een groen geschilderde bank f 2,50
 Vijf vloermatten f 0,50
 Eene geschilderde kist f 1,50

Een van de laatste prenten. Uitgegeven ca. 1880.

Eene zonnewijzer op voet <i>f</i> 1,75	Eene groen beschilderde hangoortafel <i>f</i> 2,75
Eene eikenhoute linnenpars <i>f</i> 8,--	Een kleinder dito <i>f</i> 1,25
Een pepermolen <i>f</i> 0,50	Een hangklokje <i>f</i> 2,--
Eene metale bel <i>f</i> 0,50	Zes stoelen met bonte overtrek <i>f</i> 3,--
Twee kogelgieteurs <i>f</i> 1,--	Twee dito met groen overtrek <i>f</i> 2,--
Een strijkijzer en divers <i>f</i> 0,50	Twee zuikerbrooden <i>f</i> 6,--
Twee krukjes <i>f</i> 1,25	Eene groote glazenkast <i>f</i> 8,--
Een kistje met vischtuig <i>f</i> 0,50	In dezelve kast; drie groote japansche porcelijne schotels <i>f</i> 9,-- Twintig dito kleiner <i>f</i> 30,--
Eene haard <i>f</i> 1,50	Vier dito spoelkommen <i>f</i> 2,--
Een kleine grintkachel <i>f</i> 2,--	Achttien dito schalen <i>f</i> 9,--
Een dito <i>f</i> 3,--	Een dito soepterinne met deksel en onderschotel <i>f</i> 4,--
Eenige kagchelpijpen <i>f</i> 0,50	Negentien dito diepe borden <i>f</i> 6,--
Twee tangen <i>f</i> 0,50	Vijf en twintig dito platte <i>f</i> 12,50
Een kagchelplaat <i>f</i> 0,50	Dertig dito dito <i>f</i> 15,--
Drie ijzere roeden en een dito hoepel <i>f</i> 0,75	Vijfen dertig dito dito <i>f</i> 17,50
Twee mandjes <i>f</i> 0,50	Vijf dito beeldjes <i>f</i> 7,--
Eenige rottingen <i>f</i> 1,25	Een dito groote spoelkom <i>f</i> 1,--
Eene groen zijde parapluie <i>f</i> 0,50	Twaalf dito kopjes en schoteltjes <i>f</i> 3,--
Een bakje <i>f</i> 0,25	
5. In eene kamer met een raam op de plaats uitzien	

Zes dito dito f 1,50
 Zes dito dito f 1,50
 Zes japansche kopjes en schoteltjes f 1,50
 Vijf dito dito f 1,--
 Een dito theeservice different f 1,50
 Twee dito peperbusjes f 0,50
 Twee dito sauskommen met schotels f 2,--
 Vier blauw porceleine zuurbakjes f 1,--
 Twee dito botervlootjes met dekzels f 0,50
 Twee bouillonkoppen met schotels, chineesch porcelein f 1,50
 Twee blauwe porceleine botervlootjes met dekzels f 1,--
 Veertien dito chocolaadkoppen en schoteltjes f 3,50
 Twee glaze compôtes f 4,--

Een blaauwporceleine strooppot, dito zuikerpot en divers f 0,75
 Een dito vischschotel f 2,--
 Negentienscheermessen different f 2,--
 Twee aanzetten voor scheermessen f 2,--
 Een mahonyhoute blaasbalg f 0,75
 Zes messen met houte hegten f 0,60
 Een verlakt koffijtrommeltje f 0,75

De inventarisatie omvat alle 15 kamers. We hebben de lijsten van vijf kamers afgedrukt, zodat de lezer zich een voorstelling kan maken van interieur van Het Huis.

G. Bloemendaal

DE KOLFBAAN TE MAARSSSEN

Anno 1820 is door Jan Hendrik Verheyen het schilderij 'De Kolfbaan te Maarssen' gemaakt. Het origineel was te bezichtigen in het Rijksarchief te Utrecht. Van het Rijksarchief heb ik destijds een goede foto gekregen. De afmetingen van het schilderij zijn ongeveer 30 x 40 cm. Behalve in ons blad is er ook veel aandacht besteed aan dit schilderwerk in de regionale pers.

Allereerst wat gegevens over de schilder Verheyen. Hij is geboren te Utrecht op 22 december 1778 en is overleden te Amsterdam op 16 januari 1846. (Zie noot 1).

Hij was een protégé van Professor Jan Bleuland te Utrecht, die geboren is te Gouda op 20 juli 1756. (Zie noot 2).

Verheyen interesseerde zich het meest voor stadsgezichten. Hij kopieerde schilderijen uit het kabinet van Bleuland. Hij schilderde naar de natuur en maakte prachtige stadsgezichten.

Het schilderij 'de Kolfbaan te Maarssen' is destijds bekeken door Prof. Reith. Diens opinie luidde dat de schildering van het kolfspel prima was, niets dan lof. Technisch zeer goed. Doch al het andere op het schilderij was voor hem een puzzel. Een reden dus om te kijken of dit raadsel is op te lossen.

De schilder Verheyen is vast wel verschillende malen in Maarssen geweest. Tussen

1811 en 1820 zijn hier in Maarssen vele kinderen geboren met de naam Verheyen. En daar zal best wat familie bij geweest zijn van hem. Waarschijnlijk heeft hij bij een van zijn bezoeken de Nederlandse Hervormde Kerk aan de Kerkweg gezien. Er was toen nog geen mogelijkheid om een foto te nemen. Hij moest het gebouw in zich opnemen.

Maar er is nog iets anders. Verheyen was niet de eerste de beste op zijn gebied. Het schilderwerk bevat verschillende dingen die afwijken van nu, maar waarschijnlijk ook van de situatie in 1820.

De verschillen zijn onder andere: De Kerk op het schilderij heeft een 'angelusklokje'. Volgens Van Dalen is 'angelus' vertaald 'engel' of 'bode'. Het is een klokje om de gelovigen er aan te herinneren om op verschillende tijdstippen van de dag te bidden. Dit was vroeger gebruikelijk binnen de Katholieke Kerk. Een Roomsche gebruik, dat nu weinig meer voorkomt. De oudste

foto van een schilderij van de Kerk is van 1650. Het is niet uitgesloten dat het angelustorentje (en klokje) toen al verwijderd was. In 1519 is de Kerk op grootse wijze gerenoveerd. Toen zal er wel een angelustorentje op gezet zijn. Doch na 1600 is het in elk geval verwijderd, daar dit niet paste in de toenmalige religie. De Kerk was niet langer Rooms.

Nu is het vanzelfsprekend dat Verheyen werkte in het Prentenkabinet. In dat kabinet zullen schilderijen geweest zijn en prenten van eeuwen daarvoor. Professor Bleuland kan anders niet zo'n beroemdheid geweest zijn in de schilderkunst. Dat hij een man als Verheyen toegang gaf zegt dan ook wel iets over de kwaliteiten van Verheyen. Na de dood van Professor Bleuland bracht zijn kunstkollektie de somma van f 720.000,— op. Voor die tijd een aanzienlijk bezit, zelfs voor de huidige normen is dat nog zo. In iedere geval mocht Verheyen een kijkje in het verleden nemen.

Hoe fel de partijen tegenover elkaar stonden kunt u het beste lezen in een boekje van Dominee G. van der Zee: 'Crisis van de Kerkelijke Reformatie in de dorpen van de Provincie Utrecht', zijnde een voordruk uit het Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap Niftarlake 1956.

Op het bedoelde schilderij komt nog een café voor met pomp en zwengel, met netten, die uit een bovenraam zijn gehangen om te drogen en uit te waaien. Het front van het café is aan de weg, dus het staat op de hoek bij het Kerkplein. Het café is voorzien van een uithangbord met een voorstelling er op geschilderd van een Olifant.

Het café aan de Kerkweg was voorheen een school, ongeveer in 1820. Dit is een apart verhaal, dus verplaats u nog enige eeuwen terug.

Augustijn Isaacsen is dan herbergier en koster der Roomsche Kerk. In de winter is hij schoolmeester. Verder heeft hij nog wat inkomsten van vier morgen land. Hij heeft

een vrije woning met een boomgaardje gelegen aan de weg. Dat moet dan zijn nabij het kruispunt Binnenweg en Parkweg en Kerkweg. Hij kreeg de vraag wat hij wilde gaan doen in de toekomst, want het samengaan van koster en schoolmeester en herbergier kon niet. Zijn antwoord was dat hij zonder te tappen in de zomer niet wist hoe hij met zijn gezin van acht kinderen zou kunnen rondkomen. Overigens zou hij de tapperij wel willen sluiten en zich gaarne gedragen naar de Kerkelijke Voorschriften. In 1606 was er geen schoolmeester, wel een koster. Maar deze koster was een vijand van de Religie.

In 1618 verzocht Maarssen een predikant aan te stellen. Maarssen bleef het langst zonder eigen predikant aldus ds. G. van der Zee.

Wat Verheyen dus in 1820 schilderde was niet zomaar een schilderwerkje. Het kan zijn dat het een kopie is van een ouder werk, maar het kan ook zijn dat hij een en ander gekombineerd heeft, maar toch zoveel mogelijk naar waarheid alles heeft geprobeerd weer te geven. We moeten zijn werk plaatsen in de tijd, wellicht komen we ooit nog eens precies achter zijn beweegredenen.

Noten:

1. Het graf van J.H. Verheyen is te vinden op kerkhof Soesterbergen in de Gansstraat te Utrecht. Met grote plechtigheid is hij daar begraven, zoals wellicht nooit een Utrechts kunstenaar voor hem ten deel was gevallen. Verheyen stamde uit een goeie familie, die hem gaarne notaris had zien worden. Hij is wel met deze opleiding begonnen, doch op 21-jarige leeftijd stopte hij met deze studie en begon aan het schildervak. Hij ging in de leer als decorateur rijtuig en wapenschilder bij N. Osti te Utrecht.

Hij schilderde niet topografisch, doch roeide tegen de stromingen van zijn tijdgenoten in. En dit was een verwijt van zijn tijdgenoten. Hij liet dus zijn fantasie werken, kijkend door de bril van de Gouden Eeuw.

Hij kopieerde werk van Jan van der Heyde, vervaardigde landschappen en portretten en hield tentoonstellingen te Amsterdam, Den Haag en Utrecht. Zo heeft Verheyen in 1819 de Geertkerk te Utrecht geschilderd, fris en aantrekkelijk. Een ander schilderstuk is het gerestaureerde pand Vismarkt 4 met als achtergrond de Dom uit 1830.

J.H. Verheyen was ook lid van het op 12 oktober 1807 opgerichte Genootschap Kunstliefde, als een der eersten.

2. Bleuland studeerde te Leiden, was twee jaar bij een apotheker te Amsterdam om theorie en praktijk op te doen. Hij promoveerde op 21 juni 1780 te Leiden en vestigde zich in zijn geboortestad te Gouda als stadsgeneesheer.

Hij vervaardigde een groot aantal ontleedkundige preparaten en legde de grondslag tot een belangrijk kabinet. Dit laatste was voor hem een vrije tijdsbesteding. In de jaren 1784-1789 gaf hij verschillende anatomische verhandelingen uit. In 1791 volgde zijn benoeming te Harderwijk en gaf toen les in ontleed- en natuurkunde, doch ook in heel- en verloskunde. Dit rectoraat legde hij neer in 1794 om daarna in 1795 een professoraat te Utrecht te aanvaarden. Tot 1826 heeft hij dat gedaan.

In 1809 volgde zijn benoeming tot consulterend chirurgijn van Koning Lodewijk Napoleon. In de jaren 1811-1815 werd op last van de Franse Keizer de Hogeschool van Utrecht verlaagd tot de graad van een secundaire school. Maar Bleuland deed zijn uiterste best het onderricht op peil te houden. Koning Willem I heeft de zeer fraaie en uitgebreide verzameling aangekocht en aan de Universiteit van Utrecht geschonken. De ongeveer 2600 werken staan genoteerd als 'museum Bleulandinum'.

In november 1813 trokken de kozakken Utrecht binnen. Er waren nu verschillenden van hen zwaar gewond. De kozakken werden door Professor Bleuland goed geholpen. Hij heeft verschillenden van hen in leven kunnen houden. Hun makkers sloegen aan het plunderen. Prof. Bleuland, die veel kostbaarheden en vooral veel mooie kostbare schilderijen had, verborg dit allemaal voor alle zekerheid op zolder. Toen de kozakken bij zijn huis kwamen, zeiden ze tegen elkaar, in hun eigen taal: Nee, niet bij Bleuland, want die heeft onze kameraden gered. Deze plunderingen zijn ook elders in ons land voorgekomen, o.a. in Apeldoorn. Prof. dr. Jan Bleuland is overleden te Utrecht op 8 november 1938.

Bronnen:

Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek Molhuysen en Blok.

Pieter A. Scheen Lexicon Nederlandsche Beeldende Kunstenaars 1750-1950.

Gemeente Archief te Utrecht.

Algemene Geschiedenis der Nederlanden Deel 11, pag. 27, 1795- 1813.

J.H. Meter: Prof Bleuland 60 verz. Oudheidk. Kring, Gouda, 1950.

M.N. Acket.

Ds. W.J.F. Meiners.

J. van Veldhuizen

CAFE-RESTAURANT

„GEESBERGE”
aan de Vecht

MAARSSSEN

voor al
uw bruiloften en partijen

Michel en Cokky Heinsius
Zandpad 23 - Maarssen
Telefoon: 03465-61 435

AANNEMERSBEDRIJF

BRINKHOF

- * Nieuwbouw
- * Verbouw
- * Onderhoud
- * Renovatie

Machinekade 6
MAARSSSEN
Tel.: 03465-6 14 56

voor:
HUIZEN, FLATS, BUNGALOWS
en **BOERDERIJEN**

de
vecht
streek

Sinds 1935 in Maarssen, Raadhuisstraat 31, tel.: 03465-64 644
Sinds 1976 in Maarssenbroek, Duivenkamp 739, tel.: 03465-67 791

voor:
TAXATIES, HYPOTHEKEN
en **FINANCIERINGEN**

voor:
ALLE SOORTEN VERZEKERINGEN

UW MAKELAAR

UW ASSURANTIE ADVISEUR

Zet de tijd even stil voor een bezoek aan Café Ome Klaas.

Aan de Vecht, in een historisch stukje Maarssen, ligt Café Ome Klaas. Een café met een traditie die terug gaat tot 1780. Daar kunnen de stamgasten van Ome Klaas u alles over vertellen. Onder het genot van een borrel of tijdens een partijtje biljart. Overdag en in de kleine uurtjes. In Café Ome Klaas kent gezelligheid geen tijd.

Misschien wilt u eens spelen op Nederland's oudste kegelbaan. Of heeft u iets te vieren met vrienden of familie? Ome Klaas maakt van uw partijtje een feestelijke avond. Met een Oud Hollandse maaltijd, barbecue of een koud buffet. Of wellicht heeft u zelf een smakelijke suggestie. Als u van te voren even belt, zorgen wij dat alles naar wens is.

Café Ome Klaas Al gezellig sinds 1780.

Langegracht 43, Maarssen. Tel. 03465-61409.